

A BUK TADAV RA TARAI EBRAIO

A tinata kai God tai Natuna

¹ God i ga tata amana ma ra ngie i ra umana propet ta diat ra umana patuana mangoro na pakana ma ta ra do na mangamangana,

² ma ta go ra e, i mur kakit, i tar tata ta dat tai Natuna, nina i ga kure ba na kale pa ra lavur magit par, ma ure nina bula i ga vaki ra lavur tataun par;

³ nina ba ra talapar i kana minamar, ma ra malalar i ra maukuana tuna, ma i tukal ra lavur magit parika ma ra tinata i ra dekdekina, ma ba i tar pait ot pa ra varvagomgom ure ra varpiam, i ga ki ta ra lime tuna ra King arama liu kakit.

Natuna i lia ta ra umana angelo

⁴ Ma i ga lia muka ta diat ra umana angelo, tago i ga tar kale vake ra iang i manga boina vurakit ta go diat.

⁵ Tago i ga biti ta nuve ta diat ra lavur angelo ta tika na bung dari:

“U natugu,

Iau tar vangala pa u gori”? ba dari:

“Iau Tamana ma ia natugu”?

⁶ Ma ba i tar kap vaarike mule ra luaina natuna uti ta ra rakarakan a gunagunan i biti dari: Boina ba ra lavur angelo kai God diat a lotu tadav ia.

⁷ Ma i biti ure diat ra lavur angelo dari:

“Nina i ga vaki kana umana angelo upi diat a da ra vuvu,

Ma kana lavur tultul upi diat a da ra biro na iap.”

⁸ Ma i biti ure Natuna dari:

“Kaum kiki na king, God, i tur vatikai ma pa na mutu;

Ma kaum buka na king i takodo, ma ia ra buka ure kaum varkurai.

⁹ U ga mari ra mangamangana takodo, ma u ga milikuane ra varpam;

Ma kari go God, kaum God, i tar tap u

Ma ra dangi na gugu, upi una lia ta diat ra umana talaim tana.”

¹⁰ Ma dari:

“U Luluai, ta ra turpaina u ga vungvung ra vunapai ra rakarakan a gunagunan,

Ma ra bala na bakut ia ra kau na limam:

¹¹ Diat a tareng boko; ma u tur vavatikai;

Ma diat a maulana boko da ra mal;

¹² Ma una pipin diat da ra mal na tubatuba,

Ma da pait vaenana diat.mulai da ra mal;

Ma u, pa u enana ta tika na bung, ma kaum kilala pa na mutu.”

¹³ Ma vingaia i ga biti ure nuve ta diat ra lavur angelo dari:

“Una ki ta ra limagu tuna, tuk ta nam ra bung ba ina vadiop kaum lavur ebar upi ra ruarua na kakim”?

¹⁴ Vakir vang diat par a umana tulungen na maramaravut uka, di ga tulue diat, upi diat a papalum maravut ure diat dia kale boko ra nilaun tukum?

2

A mamat na varvalaun

¹ Kari i topa dat ba dat a manga nuk pa ra lavur magit da tar valongore, kan dat a tapgaga kan diat.

² Tago ba ra tinata di ga tatike ma ra ngie i ra umana angelo i ga tur padikat, ma ba i ga bali vapar ra lavur nirara ma ra niol bula;

³ dat a lop dave, ona da tavune ke go ra ngala na varvalaun? Nina ra Luluai i ga varvai lua tana, ma diat dia tar valongore, dia ga vadovot tar ia ta dat;

⁴ God bula i ga varvai maravut diat, ma ra lavur vakilang ma ra lavur magit na kinaian, ma ra lavur dekdek na papalum ma ra lavur tinabar na Takodo na Tulungen, vada kana mamainga iat.

A lualua na varvalaun

⁵ Ma pa i ga vamolo tar ra rakarakan a gunagunan ba na murmur ta diat ra lavur angelo, nina da varvai tana.

⁶ Ma i ga varvai dovot tai tika na pakana, i biti dari:

“Ava bar ra tutana pi una nuk pa ia?

Ba ra natu i ra tutana pi una maravut ia?

⁷ U ga vaki ia upi na ki ra paupau kilala ta ra kini i ikilik ta nam kai ra lavur angelo;

U ga vatoke ra minamar ma ra variru tana,

Ma u ga vaki ia upi na lua ta ra lavur papalum ai ra limam;

⁸ U ga vamolo tar ra lavur magit par ta ra vavai na kauna.”

Ma ba i ga vamolo tar ra lavur magit par tana, pa i ga vamolo valili ta magit. Ma go boko pa da gire ba di tar vamolo tar ra lavur magit par tana.

⁹ Ma da gire ke Iesu, nina di ga vaikilik pa ia ra paupau kilala ta ra lavur angelo, di tar vatoke ra minamar tana ma ra variru ure ra kinadik na minat, upi na kairane ra minat ure ra tarai par ta ra varmari kai God.

¹⁰ Tago i ga topa nina, ba ra lavur magit par i tur ure ma i vunapaina pa ta ra lavur magit par, nina ba i ga agur pa mangoro na natuna tadav ra minamar, ba na vako vakakit ra raprap ure kadia varvalaun ma ra kinadik.

¹¹ Ma nina i varvagomgom, ma diat bula di vagomgom diat, dia vuna tai tikai ka; kari pa i vavirvir upi na vatang diat ba ra umana turana,

¹² i biti ke dari:

“Ina vatang ra iangim pire ra umana turagu, Ma ina kakailai ma ra pite varpa tadav iu livuan ta ra tarai na ekelesia.”

¹³ Ma go bula: “Ina nurnur tana.” Ma go bula: “Gire, iau go ma ra umana natugu God i ga tul tar diat tagu.”

¹⁴ Ma tago ra umana natuna dia vung ra paka i diat ma ra gap, Kristo bula i ga vung dir damana; upi na vuna vue ma kana minat nina i ga tar vatur ra dekdek i ra minat, nam Satan;

¹⁵ ma upi na pala vue diat ba ra bunurut ure ra minat i ga vi diat ta kadia nilaun par.

¹⁶ Ma a dovotina pa i vatur maravut ra lavur angelo, i vatur maravut ra lavur bul mur tai Abaraam.

¹⁷ Kari go i ga topa ia upi diat a varogop ma ra tara na turana ta ra lavur magit par, upi na varmari

ma upi ia ra dovot na tena tinabar ngalangala ure ra lavur magit kai God, ma upi na pait ra varporong ure ra varpiam kai ra tarai.

¹⁸ Ma tago i ga tar kairane ra varilam, na valaun valar pa diat ba ra varilam i tadav diat.

3

Iesu i lia ta dir ma Moses

¹ Io, avat a umana gomgom na turagu, avat ava tur maravut ta go ra varting marama ra bala na bakut, avat a nuk ot pa Iesu ra Apostolo ma ra Tena Tinabar Lualua ure kada papalum;

² nam i ga dovot tadav nina i ga tibe, varogop Moses i ga dovot ta ra kubana.

³ Tago di ga biti ure go, ba i ko upi na manga ngala kana minamar ta dir ma nam kai Moses, tago nam i pait ra pal, i ruru muka, ma ra pal iat pa i manga ruru.

⁴ Tago ra tarai dia pait ra umana pal tikatikai; ma God i pait vapar ra lavur magit.

⁵ Ma a dovotina Moses i ga dovot ta ra papalum na tultul ta ra kubana parika, upi a vakilang ure ra lavur magit da varvai boko tana namur,

⁶ ma Kristo, da natuna, i lua dovot ta ra kubana; ma dat a kubana, ba tumu da vatur vadekdek vake ra nurnur ma ra langlang ta kada kini nunur tuk ta ra mutuaina.

A ningo kai ra tarai kal God

⁷ Io, da ra Takodo na Tulungen i biti:

“Go ba ava valongore ra nilaina,

⁸ Koko avat a valeo ra bala i vavat, da ta ra varvakankan,

Varogop ta ra bung na varilam ta ra bil,

⁹ Ba ra umana tama i vavat di ga valamlam iau
ma dia ga valar ot pa iau,

Ma dia ga gire kaugu papalum a ivat na vinvinun
na kilakilala.

¹⁰ Io, iau ga kankanuane go ra taun tarai,

Ma iau ga biti: dia rara vatikai ta ra bala i diat;

Ma pa dia matoto pa ta kaugu mangamangana;

¹¹ Ma iau ga vavalima ta kaugu kankan dari:

‘Koko diat a olo ta kaugu ningo.’ ”

¹² Avat a varbaurai, a tara na turagu, kan ra
kaina ninunuk na varpam na ki ta ra bala i tikai
ta vavat, tago i vana kan ra launa God;

¹³ ma avat a vargat vargiliane avat ra bungbung
par tago di vatang ia boko ba a Bung Gori; kan ra
varvarara na varpam na valeo ra bala i tikai ta
vavat;

¹⁴ tago da kakalai maravut Kristo, ona da vatur
vapidikat vake ra turpa i kada nurnur tuk ta ra
mutuaina;

¹⁵ ma ba dia bitbiti:

“Gori ba ava valongore ra nilaina,

Koko avat a valeo ra bala i vavat, varogop di ga
pait ia ta ra varvakankan.”

¹⁶ Tago to ia diat nina dia ga valavalongor, dia
ga ngangal ma ra kankan? Vakir diat par laka
ba Moses i ga agure vairop diat kan ra gunan
Aigipto?

¹⁷ Ma to ia diat i ga kankanuane diat ra ivat na
vinvinun na kilakilala? Vakir vang nam diat, dia
ga varpam, ma dia ga mat ta ra bil?

¹⁸ Ma i ga vavalima ure to ia diat dari, ba pa diat a olo ta kana ningo? Vakir vang ure diat nam, ba pa dia nurnur?

¹⁹ Ma da nunure, dia ga mama olo, tago pa dia nurnur.

4

¹ Io, tago a varvatading ure ra niolo ta kana ningo i tur boko, boina ba dat a burut kan ta tikai ta vavat na da i ki pit ika.

² Tago a dovotina di ga ve ra bo na varvai tadav dat, varogop di ga pait ia ta diat; ia kaka ra tinata, dia ga valongore, pa i ga mal pa diat, tago pa i ga varpopoto ma ra nurnur ta diat dia ga valongore.

³ Tago dat, da nurnur, da olo ta nam ra ningo; varogop i ga biti dari:

“Da iau ga vavalima ta kaugu kankan, Pa diat a olo ta kaugu ningo. Ma a dovotina i tar par ra umana papalum papa ra vunapai na rakarakan a gunagunan.

⁴ Tago i ga biti ta tika na pakana ure ra valavuruana bung dari: “Ma God i ga ngo kan kana lavur papalum ta ra valavuruana bung.”

⁵ Ma ati bula:
“Koko diat a olo ta kaugu ningo.”

⁶ Ma tago i tur dari upi ta umana diat a olo, ma tago diat, di ga valongore value ra bo na varvai pa dia olo ta kadia varpam,

⁷ i ga vatang mule tika na bung, ma i ga tatike ta ra buk kai David, vailik boko namur, dari: “Gori,” varogop di ga tar biti lua:

“Gori, ba ava valongore ra nilaina, Koko avat a valeo ra bala i vavat.”

⁸ Gala Iosua i ga vango diat, gala pa na vatang ta enana bung mulai.

⁹ Kari i tur valili boko ra ningo ure ra tarai kai God.

¹⁰ Nam i ga tar olo ta kana ningo, i tar ngo ta kana papalum, da God bula i ga ngo kan kana iat.

¹¹ Io, i boina, ba dat a ongor upi dat a olo ta nam ra ningo, kan ta tikai na bura da ra valavalar i nam ra varpam.

¹² Tago ra tinata kai God i laun, ma i dekdek, ma i manga ngangar, ma i lia ta ra pakat na vinarubu i ngiene vartalai, ma i poko kutu ra tulungea i dat ma ra bala i dat, i gobol ra varvarpakan ma i ruk ta ra bala na ur ma i kure valar pa ra lavur ninunuk ma ra lavur mamainga ta ra bala i dat.

¹³ Ma pa ta magit di ga vaki ia ba pa i tur kapa ta ra mata i God; a lavur magit par i tapala ma i tur langalanga bula ta ra ura kiau na mata i nina i kure dat.

Iesu a lia na tena tinabar ngalangala

¹⁴ Ma tago kadat a ngala na tena tinabar lualua, nina i tar olo urama ra bala na bakut, Iesu, Natu i God, i boina ba dat a vatur vapatuan vake ra lavur magit da nurnur tana.

¹⁵ Tago vakir kadat a tena tinabar lualua ba pa i mari dat ure kada binilua; a lavur varilam par i ga tadav ia, da i tadav dat, ma pa kana ta varpam.

¹⁶ Kari i boina ba dat a vana tadav ra kiki na varmari ma ra ngala na nurnur, upi dat a alube pa ra bala marmari, ma upi dat a gire tadap ra varmari ba na maravut dat ona da ki na niiba.

5

¹ Tago diat par a lavur tena tinabar lualua, ba di pilak pa diat ta ra tarai, di tibe diat ure ra tarai ma ure ra lavur magit kai God, upi diat a tul tar ta umana tinabar ma ra varporong ure ra varpam;

² diat, ba diat a mari valar pa diat dia tabobo ma diat dia rara, tago ra binilua i tur kikil bula diat;

³ ma tago i damana di kure tar diat, ba diat a varporong ure ra varpam, ure ra tarai ma ure diat mulai.

⁴ Ma pa ta tikai i tak vakuku pa go ra variru; ia kaka God i tibe tar ia, varogop tai Aron.

⁵ Ma damana bula Kristo, pa i ga tibuna vangala pa mule upi na tena tinabar lualua, ia kaka nina i tar biti tana dari:

“U Natugu, iau tar vangala pa u gori;”

⁶ da kana tinata tai ta ra pakana:

“U a tena tinabar tukum,
Varogop Melkisedek.”

⁷ Nina ba ta ra lavur bungbung i ga ki ma ra palapakana i ga tar tul tar kana niaring ma kana nilul vovo ma ra dekdek na tinangi ma ra lur na matana pire nina ba na ga valaun valar pa ia kan ra minat, ma di ga torom tana, tago i pait ia ma ra variru tadav God;

⁸ ma i ga vartovo ta ra tinorom ta ra lavur magit i ga kairane; ma a dovotina ia Natuna.

⁹ Ma tago i ga tadav ra tukuna, i vuna pa ta ra varvalaun tukum pire diat parika dia toratorom tana;

¹⁰ ma God i vatang pa ia ba a tena tinabar lualua varogop Melkisedek.

A tinata na varvalai ure ra vinavana irai

¹¹ A do na magit boko ure upi avet a varvai tana, ma i dekdek upi avet a pala mal ra kukuraina, tago ra talinga i vavat pa i kapa.

¹² Tago i peal kavava umana bung na vartovo ma gala na topa ia upi avat a umana tena vartovo, ma go, ava kaina upi ta tikai na tovo mule avat ra vunapai ra tinata kai God; ma ava kaina boko upi ra polo na u, ma pa i tale avat ra dekdek na nian.

¹³ Tago nina i mome ke ra polo na u, a kura-mana boko, ma pa i kabatau ta ra vartovo na mangamangana takodo.

¹⁴ Ma ra dekdek na nian i topa diat dia tar patuan, nina diat ba i tale diat, upi diat a nailam ra magit i boina ma ra magit i kaina, tago dia tar vala vartovo.

6

¹ Io, dat a vana boko kan ra vunapai ra vartovo kai Kristo, upi dat a tadap ra kini i ko vurakit; ma koko dat a vungvung mule ra vunapai ra nukpuku ure ra lavur papalum dia mat ika, ma ra nurnur tai God,

² ma ra vartovo ure ra baptaiso, ma ra papalagur na lima, ma ra tinut mulai kan ra minat, ma ra varkurai namur.

³ Ma go ra magit da pait ia boko, ona God i tul tar ia.

⁴ Ma ona diat ba di tar vakapa diat, ma dia tar valar kilang ra vartabar marama ra bala na bakut, ma dia tar vatur vake ra Takodo na Tulungen,

⁵ ma dia tar valar kilang ra bo na tinata kai God, ma ra dekdek i ra nilaun namur,

⁶ ona dia bura mulai kan ia, i dekdek kakit upi da pait vakalamane mule diat ta ra nukpuku; tago diat iat dia vakaina mule diat dari, dia ot vakalamane ra Natu i God ta ra bolo, ma dia vuna ba ia ra magit na varkulumai ta ra mata i ra tarai.

⁷ Tago God i vadoane nam ra pia i mome pa ra bata nina i bura milat i tar tana, ma i vakubur ra davai ba i topa diat dia ipuk ia;

⁸ ma nam ra pia ra kait i tavua tana ma ra lavur kaina davai, da vue vakakit ia, ma i maravai da bor vakakaina; ma a mutuaina, ba da tun vue.

⁹ Ma avat, ra umana vakak, a dovotina ave nunure ta umana bo na magit pire vavat, a umana magit dia varagur ma ra varvalaun.

¹⁰ Tago God a tena takodo, ma pa na valubane kavava papalum ma ra varmari ava ga ve tar ia tadav ra iangina, tago ava ga balaure diat ra umana tena gomgom, ma i tuk tar gori.

¹¹ Ma ave mainge tuna ba avat par, tikatikai, avat a vaarike ra nirut damana upi na ot i tuna ra kini nunur tuk ta ra mutuaina;

¹² upi koko avat a talangan, ma avat a kap lap nam diat, dia tar kale ra umana varvatading ure ra nurnur ma ra kini vovovon.

A dovot na vatading kai God

¹³ Tago ba God i tar vatading Abaraam, pa i vatang valar pa ta tikai i ngala, ma i ga vatang mule ke iat ta kana vavalima,

¹⁴ ma i biti: “A dovotina ina manga vadoane u, ma ina vapeal vakakit u.”

¹⁵ Ma ba i ga ki vovovon pa ia, i ga alube pa ra magit di ga vatading tar ia tana.

¹⁶ Tago ona ra tarai dia vavalima dia vatang ra magit i ngala; ma dia vapar vue kadia lavur vartolo ma ra vavalima upi na patuan.

¹⁷ Io, damana God, ba i ga mainge upi na manga ve tar ia ra varkurai ba pa di pukue mule ta diat dia kale ra varvatading, i ga vot pa ia ma ra vavalima;

¹⁸ ma ure ra ura magit, nina pa di pukue valar pa ia, ma i dekdek kakit upi God na vaongo ure dir, dat a alube pa ra ngala na varvargat; dat, da tar takap bakit, upi dat a vatur vake ra kini nunur nina di tar vung ia ta ra luaina mata i dat;

¹⁹ nam ra kini nunur da vatur vake da ra vakai ure ra tulungea i dat, i dovot ma i dekdek, ma i ruk vurakit ta nam ra pakana ba ra mal na rurua kutu i ive boko kan dat;

²⁰ nam ra pakana kada lualua Iesu i ga ruk tana ure dat, tago i tar tena tinabar lualua tukum varogop Melkisedek.

7

Melkisedek, ra tena tinabar

¹ Ma go ra Melkisedek, a king Salem, a tena tinabar kai God Liu Muka, nina i ga totongo upi Abaraam ba i talil mulai ta nam ra bung i ga ubu diat ra umana king tana, ma i tata vadoane pa ia,

² ma Abaraam i ga tibe tar ia tana tikatikai ta ra vinvinun ta ra lavur magit parika (tago a luaina kukurai ra iangina, A king ure ra mangamangana takodo, ma namur, A king Salem, a kukuraina, A king na malmal;

³ pa di nunure tamana, ba nana, ba kana vuna tarai, pa ta turpai kana kilala ma pa i mutu kana

nilaun, di tar varogopane upi na da ra Natu i God), ia nam i tur upi na tena tinabar tukum.

⁴ Avat a nuk pa go ra ngala na tutana, tago Abaraam, ra patuana, i ga tul tar ia tana tikatikai ta ra vinvinun ta ra lavur tabarikik i ga rara pa ia.

⁵ Ma a dovotina di ga vartuluai pire diat ra umana natu i Levi, dia pait ra papalum na tena tinabar upi diat a kale pa ra tiniba tai ra tarai da ra varkurai tana, ma ta diat muka ra umana tura i diat, dia ga arikai ta ra livua i Abaraam;

⁶ ma nina ba di biti ba a enana kana vuna tarai i tar vatur vake ra tiniba na tabarikik tai Abaraam, ma i tar tata vadoane nam di ga tul tar ra varvatading tana.

⁷ Ma pa da pue vue go, ba nina i ngala i tata vadoane ra ikilik.

⁸ Ma ati, diat dia matmat dia vatur vake ra tiniba; ma ta nam, tikai ba di varvai dovot tana, ba i lalaun.

⁹ Ma da biti ke dari: Levi bula, nina i vatur vake ra tiniba, dir ma Abaraam, dir ga tul tar ra tiniba;

¹⁰ tago i ga ki ta ra livua i tamana, ba dir varkuvo ma Melkisedek.

¹¹ Ma ona i ga ot kakit ra kini ure ra papalum na vartabar kai ra tarai Levi (ta go ra vuna di tul tar ra tiniba na varkurai ta ra tarai), upi ra ava ta ra tika na tena tinabar varogop Melkisedek na vana rikai bula, ma pa da vatang ia ba na varogop Aron?

¹² Tago ona di kia vue ra papalum na vartabar, da kia vue bula ra tinata na varkurai.

¹³ Ma nina, di tatike go ra lavur magit ure, i enana kana vuna tarai, nam ba pa ta ta diat i ga

kudakudar ta ra uguugu na vartabar.

¹⁴ Tago i tar pada muka ba kada Luluai i ga tavua rikai ta diat ra tarai Iuda; nam ra vuna tarai Moses pa i ga tatike ta magit tana ure ra kini na tena tinabar.

Tika na enana tena tinabar da Melkisedek

¹⁵ Ma i manga kapa vurakit, ona tika na enana tena tinabar i tar arikai varogop Melkisedek,

¹⁶ nina di ga vaki ia, vakir da ra varkurai ra pia, dir vardada ka ma ra dekdek i ra nilaun tukum;

¹⁷ tago di tar varvai tana dari:

“U a tena tinabar tukum
Varogop Melkisedek.”

¹⁸ Ma di tar vambut vue ra vartuluai i ga lua, tago i bilua ma pa i ga topa ta magit;

¹⁹ (tago pa ta magit i ga ot kakit ure ra tinata na varkurai), ma di ga vaarike ra nurnur, i lia ta dir, ia nam da kakari maravai tadav God tana.

²⁰ Ma tago vakir di ga vaki vakuku ia ba pa ta vavalima,

²¹ (a dovotina, diat ra lavur tena tinabar di ga vaki diat ma pa ta vavalima tana; ma go di tibe ma ra vavalima iat kai nina i tar biti tana dari:

“A Luluai i tar vavalima ma pa na nukpuku:
U a tena tinabar tukum”);

²² i dovot muka ba Iesu a vuvung varirap ure ra kunubu i manga boina iat.

²³ Ma a dovotina di tar vaki mangoro na tena tinabar, tago a minat i tur bat diat upi koko diat a ki tukum;

²⁴ ma go nina, tago i tur tukum, pa dir varvarkia ma ta tikai ta kana papalum na tena tinabar.

²⁵ Kari go na pait valar pa ia upi na valaun vakakit diat, dia tadav God tana, tago i laun vatikai upi na araring tadav God ure diat.

²⁶ Ma i tar topa ia muka upi kada ta tika na tena tinabar dari, ta tikai ba i gomgom, a tena varmari, ta tikai ba pa i dur, diat a enana varbaiai ma ra umana tena varpam, ta tikai ba di tar vaki ia upi na lia vurakit ta ra lavur magit ra bala na bakut;

²⁷ ma pa na tul tar ra varporong ra bungbung, lua ure kana varpam iat, ma namur ure nam kai ra tarai, varogop nam ra lavur tena tinabar lualua; tago i tar vakopono pait ia, ba i ga tul tar ia iat mulai.

²⁸ Tago ra tinata na varkurai i vaki ra tarai dia bilua upi diat a tena tinabar lualua; ma nam ra tinata na vavalima, nina i ga arikai namur ta ra tinata na varkurai, i ga vaki Natuna, nina i ko vurakit ma pa na mutu.

8

Iesu kada tena tinabar

¹ Ma ta nam ra lavur magit da tatike, go ia ra ngala: Kada ta tika na tena tinabar lualua damana, ma i tar ki ta ra lime tuna ra kiki na king kai ra ngala na Luluai arama ra bala na bakut,

² a tultul ta ra pal i gomgom, ma ta ra pal tabu tuna, nina ba ra Luluai iat i ga vatur ia, ma vakir ra tarai.

³ Tago diat par a lavur tena tinabar, tikatikai, di vaki diat upi diat a tul tar ra vartabar ma ra varporong; kari i topa ia ure go ra tena tinabar lualua ba kana ta magit bula upi na tul tar ia.

⁴ Ma gala i ki ati ra pia, gala pa na tena tinabar muka, tago ta ra umana tena tinabar dia tar ki upi diat a tul tar ra vartabar da ra tinata na varkurai;

⁵ go diat, dia torom ta nam ba i da ra malalar i ra lavur magit arama ra bala na bakut, vada God i ga vateten Moses ba i ga vaninara upi na pait ra pal tabu; tago i biti dari: “Una gire, pi una pait ra magit parika, varogop ma ra malalar di ga ve tar ia tam ta ra ul a luana.”

⁶ Ma go i tar alube pa ra papalum i lia, tago i tar mal tar ra kunubu i lia, nina di tar vatur ia ma ra tinata na varvatading i lia vurakit.

⁷ Tago gala ra luaina kunubu i ga tar ko vurakit, gala pa da tikan mulai upi ta vauruana.

⁸ Tago i ga pit diat ma i ga biti dari:
“Gire, ra Luluai i tar biti, ba a umana bungbung diat a pot,

Ba avet a pait ta kalamana kunubu tana ma diat ta ra kuba i Israel ma ra kuba i Iuda;

⁹ Ma pa na da nam ra kunubu ave tar pait ia ma ra umana tama i diat ta nam ra bung iau ga ben vairop diat ta ra gunan Aigipto;

Tago pa dia ga tur padikat ta kaugu kunubu,

Ma iau ga lingan kan diat, ra Luluai i biti.

¹⁰ Ma i dari ra kunubu ba avet a pait ia ma diat ta ra kuba i Israel

Ba i tar par nam ra e, ra Luluai i biti:

Ina poe kaugu lavur vartuluai ta ra nuknuk i diat,

Ma ina tumu diat ta ra bala i diat;

Ma iau kaka kadia God,

Ma diat kaugu tarai;

- 11 Ma diat dia bartalaina ma diat dia barturana pa dia tovo vargiliane mule diat dari: Una nunure ra Luluai;
Tago diat par diat a nunure iau, diat dia ikilik ma diat dia ngala.
- 12 Tago ina mari diat ta kadia nirara, ma kadia lavur varpam ina nuk vue muka.”
- 13 Ma tago i biti dari: “A kalamana kunubu,” i tar vamaulana ra luaina. Ma ra magit i papait na maulana ma i vailik tana, i maravai ba na panie kakit.

9

A nilotu ati ra pia ma arama ra bala na bakut

¹ A dovotina ta umana mangamangana ai ra lotu, ma a pal tabu da ra mangamangana ra pia, dia ga tur bula ta ra kunubu lua.

² Tago di tar pait ra pal tabu, ra luaina, a turtur na birao i ga tur tana, ma ra vuvuvung na nian, ma ra gem na ginigira nina di vatang ia ba a pakana tabu.

³ Ma maro iat ta ra vauruana mal na rurua kutu, a pal tabu nina di vatang ia ba, a Pakana i Tabu Kakit;

⁴ a la na goled ure ra mi i tur tana, ma ra bok na kunubu di vung vapetep tar ra goled ta ra lavur papar parika tana, ma ra la na goled, nina di vung ra mana tana, i va ta ra balana, ma ra buka kai Aron, nina i ga ibul, ma ra pal a vat ai ra kunubu;

⁵ a ura angelo na minamar dir tur marama liu tana, dir vamlur taun ra uguugu na varporong; ma gori i dekdek upi da varvai tikatikai ta go ra lavur magit.

⁶ Ma tago di tar vaninare vapar go ra lavur magit a umana tena tinabar dia rukruk vatikai ta ra luaina pal tabu, upi diat a papait ra lotu;

⁷ ma ta ra vauruana ra tena tinabar lualua i ga ruk varkolono, tikatika na bung ta ra kilakilala, ma i kap ra gap, ma i tul tar ia ure ia iat mulai, ma ure ra umana nirara kai ra tarai;

⁸ damana ra Takodo na Tulungen i ve tar go ra magit, ba pa di vaarike bulu boko ra nga ta ra pakana pal i tabu kakit, tago i tur boko ra luaina pal tabu;

⁹ nina ba a malalar ika ure ra e go gori; a e ba di tul tar ra vartabar ma ra varporong tana, nina ba pa i vagongom valar pa ra tena lotu, da i topa ra varkurai na bala,

¹⁰ tago i kure tar diat (varurung ma ra nian ma ra nimomo ma ra lavur vargi) da ra lavur mangamangana ra pia, tuk ta nam ra bung ba na vut boko ra kilala na minamal.

¹¹ Ma ba Kristo i tar pot, a ngala na tena tinabar lualua kai ra lavur bo na magit nina di tar vaarike, ta ra pal tabu i ngala ma i lia vurakit, nina ba pa di pait ia ma ra lima, a kukuraina dari, ba vakir kai go ra vavaki,

¹² i tar vakopono ruk ta ra pakana i tabu kakit, ma vakir bula ma ra gapu i ra me ma ra nat na bulumaku, ma ra gapuna iat, ma i tar pait valar pa ra varkul tukum.

¹³ Ma ona i topa ra gapu i ra me ma ra bulumakau, ma ra kabu i ra nat na bulumakau a tana, nina di pikire tar ia ta diat dia dur, upi na gomgom ra paka i diat,

¹⁴ a gapu i Kristo, nina i ga tul tar mule tai God

ure ra Tulungen ba pa na mutu, ma pa ta pakana dur tana, na dur valar vue ra lavur papalum vakuku ta ra bala i dat, upi dat a torom ta ra launa God.

¹⁵ Kari go i tar tena varvamalmal ta ra kalamana kunubu, upi diat di ga oro pa diat, diat a vatur vake ra varvatading ta ra tiniba ba pa na mutu, ure ra vinirua na varporong ure ra mangamangana nirara di ga pait ia ta ra kunubu lua.

¹⁶ Ma ba ta kunubu go kari, i topa ia ba na mat lua nina i ga pait ra kunubu.

¹⁷ I tur dekdek ra kunubu, ona nina i pait ia i ga tar mat; ba i laun boko, pa i tur dekdek.

¹⁸ Kari pa di vadoane vakuku ra luaina kunubu, ure ke ra gap iat.

¹⁹ Tago ba Moses i tar vatang vapar ra lavur vartuluai tadav diat a tarai par da ra varkurai i ga tak pa ra gapu i ra nat na bulumakau ma ra me, ma ra tava, ma ra ivuna sip i meme, ma ra isop, ma i ga pikire tar ia ta ra buk, ma ta ra tarai par,

²⁰ ma i biti dari: “Go a gap ure ra kunubu nina God i ga kure tar ia ta vavat.”

²¹ Ma i ga pikire bula ra gap ta ra pal tabu ma ta ra lavur la na lotu par bula.

²² Ma i maravai ba di vagomgom ra lavur magit ma ra gap, upi na da ra tinata na varkurai; ma gala pa i talingir ra gap, gala pa ta punpun vue ai ra varpiam.

A tinabar i Iesu i pun vue kada kaina mangamangana

²³ Kari di ga kure tar ia, upi da vagomgom ia damana ra malalar i ra lavur magit arama ra bala na bakut; ma ra lavur magit i tuna arama ra bala na bakut da vagomgom diat ma ra umana varporong dia boina kakit ta nam diat.

²⁴ Tago Kristo pa i ga ruk ta ra pakana i tabu, di pait ia ma ra lima, ma ra malalar i ka ra dovotina, i ga ruk ta ra bala na bakut iat, upi na tur rikai gori, ta ra luaina mata i God ure dat;

²⁵ ma vakir i ruk bula upi na tul tar milate mule, da ra tena tinabar lualua i ruk ta ra pakana i tabu ta ra kilakilala ma ra gapu i ra enana mangana;

²⁶ gala damana, gala na tar peal kana vinirua papa ra vunapai ra rakarakan a gunagunan; ma go i ga vakopono vana rikai ta ra mutuai ra umana tataun upi na kap vaire vue ra varpiam ma ra varporong, nina ba ia iat.

²⁷ Ma da di tar kure ba ra tarai diat a vakopono mat, ma namur a varkurai;

²⁸ damana bula ra Kristo, di tar vakopono tul tar ia upi na puak pa ra varpiam kai ra mangoro; ma a vauruana pakana na vana rikai pire diat dia ki ung pa ia upi ra varvalaun; ma pata ure ra varpiam.

10

¹ Tago ra tinata na varkurai i kap ika ra malur i ra lavur bo na magit ba na ga vana rikai, ma vakir a dovot na malalar i ra lavur magit, ma pa na vatakodo vakakit diat dia tadav ia ma nam ra lavur varporong dia ga tul tar diat vatikai ta ra kilakilala.

² Gala dia ga pait valar pa ia, gala pa da tul tar mule diat, tago ra umana tena lotu, ba di tar vakopono vagomgom diat, a nuknuk i diat pa na takun mule diat ma ra varpam.

³ Ta nam ra lavur varporong di nuk pa mule ra varpam ta ra kilakilala.

⁴ Tago pa i topa ra gapu i ra bulumakau ma ra me upi na tak vue ra varpam.

⁵ Kari ba i vana uti ta go ra rakarakan a gunagunan, i biti dari:

“A varporong ma ra vartabar pa u ga mainge, Ma u tar vaninare ta pakagu;

⁶ A vartabar di tun ia ma ra varporong ure ra varpam, u, pa u ga gugu tana;

⁷ Ma iau ga biti: Gire, iau tar pot (di tar tutumu ure iau ta ra pinipin na buk)

Upi ina pait ot pa kaum mamainga, God.”

⁸ Da i ga tatike lua: A varporong ma ra vartabar, ma ra vartabar di tun tar ia ma ra varporong ure ra varpam pa u ga mainge, ma pa u gugu tana (nina di tul tar diat upi na da ra tinata na varkurai),

⁹ ma i ga biti: Gire, iau tar pot upi ina pait ot pa kaum mamainga. I tak vue ra luaina, upi na vatur vadekdek ra vauruana.

¹⁰ Ma di tar vagomgom dat ta go ra mamainga, ure ra paka i Iesu Kristo nina di ga vakopono tul tar ia.

¹¹ Ma diat par ra umana tena tinabar dia tur ma dia papalum ra bungbung, ma dia tultul tar milate ra kopono varporong, nam i mama pun vue ra varpam.

12 Ma nina, ba i tar tul tar ra kopono varporong upi na tur tukum ure ra varpian, i ga ki ta ra lime tuna God;

13 ma papa ta nam ra bung i ungunng pa ia ba da vung kana lavur ebar upi a ruarua na kauna.

14 Tago ta ra kopono vartabar i tar mal ot vatukum pa diat, dia tar vagomgom vakakit diat.

15 Ma ra Takodo na Tulungen bula i ve vadovot dat, tago i tar biti lua:

16 “Go ra kunubu iau ma diat, avet a pait ia, Ba i tar par nam ra lavur bung, ra Luluai i biti: Ina poe kaugu vartuluai ta ra bala i diat, Ma ina tumu tar diat ta ra nuknuk i diat”; ma go bula namur:

17 “Ma kadia varpian ma kadia mangamangana milmilikuan ina nuk vue muka.”

18 Ma ona di tar pun vue nam ra lavur magit, pa ta varporong mulai ure ra varpian.

Dat a kakari maravai pire God

19 Kari a tara na turagu, tago da rurung upi ra niruk ta ra pakana pal i tabu vurakit ure ra gapu i Iesu,

20 ta ra nga, a kalamana ma a launa, nina i tar mal ot pa ia ure dat, ta ra mal na rurua kutu, ia nam ra palapakana iat;

21 ma tago kadat a tena tinabar ngala ure ra kuba i God;

22 dat a kakari maravai ma ra dovot na bala i dat ma ra ngala na nurnur, ba di tar pipikirai tar ta ra bala i dat ma i langalanga ta ra kaina varkurai na bala, ma ba di tar puk ra paka i dat ma ra barabara na tava;

²³ ma dat a vatur vadekdek vake ra tinata na kini nunur ma koko ra nidadadar; tago nina i vatading tar ia i tar dovot;

²⁴ upi dat a nuknuk vargilliane pa dat, upi dat a vangangap dat ta ra varmari ma ra bo na papalum;

²⁵ ma koko dat a vung vue kada kivung da ra mangamangana kai ta umana, upi dat a varvargat vargil muka; ma dat a ongor tana, tago da gire i tia maravai ra bung.

²⁶ Ma ona da ga tar vatur vake ra minatoto ta ra dovotina, ma dat a gugu upi ra varpam, pa ta mulai ra varporong ure ra varpam,

²⁷ ia kaka ra kini na bunurut upi ra varkurai, ma ra karangap na iap, nina ba na vaimur vue ra umana ebar.

²⁸ Nina i ga piam ra vartuluai kai Moses, i virua ta ra tinata kai ra urua ba a utul a tena vartakun, ma pa da mari ia.

²⁹ Ava ra nuknuk i vavat? Pa na manga ngala vang ra balbali tadav nina i ruarua taun ra Natu i God ma ra kauna, ma i nuk ia ba ra gap ure ra vamading a magit vakuku, nina di ga tar vagongom ia me, ma i vul vatagiliman ra Tulungea i ra varmari?

³⁰ Tago da tar nunure nina i ga biti: “Kaugu ka ra varobo, iau kaka ina babali.” Ma dari bula: “Ra Luluai na kure ra taraina.”

³¹ Ia ra magit na bunurut tuna ba da tul tar dat ta ra lima i ra launa God.

³² Ma avat a nuknuk pa ra umana bung lua, nina di ga tar vakapa avat i tana, ma i tup avat i tana ra ngala na vinarubu ma ra lavur kinadik;

³³ tikai, tago di ga vaki tar avat upi a magit na ginigira ure ra lavur varvul ma ra varvakadik; ma ta ra tikai, tago ava ga bartalaina ma diat dia ga damana.

³⁴ Ma ava ga mari diat, di ga vi diat, ma ava ga gugu ba di ga ra vue kavava tabarikik, tago ava ga nunure ba kavava ta enana tabarikik i manga boina ma na tur tukum.

³⁵ Koko avat a vue kavava nurnur, tago na ngala tana ra vapuak.

³⁶ I topa avat ra kini vovovon, upi, ba ona ava tar pait ra mamainga kai God, avat a vatur vake ra vamading.

³⁷ “Tago a ik ika boko,

Ma nina ba na vana rikai na pot muka, ma pa na vavuan.

³⁸ Ma ra tena takodo na laun ta ra nurnur;

Ma ona na talil mulai, a tulungeagu pa na mainge.”

³⁹ Ma dat, pa da vardada ma diat, dia talil mulai ma di virua; da vardada ka ma diat, dia nurnur upi ra varvalaun ure ra tulungea i diat.

11

A nurnur

¹ A nurnur ia ra patuan na nuknuk ure ra magit da ki ungunng pa ia ma ra kini nunur, ra ninunuk ot ure ra lavur magit pa da gire.

² Tago ta go ra magit ra umana patuana lua dia ga rararang tana.

³ Ta ra nurnur da nunure ilam ba ra tinata kai God i ga pait ra lavur tataun, ma damana ra lavur

magit da gire pa di ga pait diat ma ra lavur magit da gire.

⁴ Ta ra nurnur Abel i ga tul tar tai God ra varporong i manga boina ta nam kai Kain, ma i ga vatur vake ra varveai tana ba ia ra tena takodo, tago God i ga varvarvai ure kana vartabar; a dovotina i tar mat, ma i tatata boko tana.

⁵ Ta ra nurnur di ga tak vakari pa Enok upi koko na gire ra minat; ma pa di na mule, tago God i ga tak vakari pa ia; ma tago ba pa di ga tak vakari pa ia boko i ga vatur vake ra varvai ba God i ga manane;

⁶ ma ona pata nurnur i dekdek tuna upi na manane dat; tago i topa nina i vana tadav God ba na kapupi ia, ba i laun, ma ba na vapuak diat, dia ongor ma ra tinikan upi ia.

⁷ Ta ra nurnur Noa, ba God i ga vaale ure ra lavur magit ba na arikai boko, i ga vaninare ra parau ta ra variru tadav God upi na valaun ra taraina; ure ra dari i ga kure vakaina ra rakarakan a gunagunan, ma i ga kale tana ra varvatakodo i vuna ta ra nurnur.

⁸ Ta ra nurnur Abaraam, i ga torom ba di ga oro pa ia upi na vana ta ra gunan nina ba na kale boko; ma i vana pa, ma pa i nunure ra gunan ba na vana tana.

⁹ Ta ra nurnur i ga ki da ra vaira ta ra gunan di ga vatading tar ia, i ga ki ta ra pal na mal, Isak bula ma Iakob dital, nina dital kakalai ta ra kopono vamading;

¹⁰ tago i ga kiki pa ra pia na pal, nina ba ra vunapaina tana, God iat i ga vatur ia ma i ga pait ia.

¹¹ Damana Sara i ga vatur ra niongor ta ra

nurnur upi na lalau pa ra bul, ma a dovotina i ga tubuan, tago i ga nuk pa ia, ba nina i ga vatading ia, i dovot;

¹² kari a do muka da ra lavur tagul arama liu, ma da bula ra veo ra valvalian, ba pa di luk valar pa ia, dia ga tavua rikai tai tikai, ma nina i da ra minat.

¹³ Diat par go dia ga mat ta ra nurnur, ma vakir di ga vatur vake ra lavur magit di vamading me, dia ga gire ke diat maro vailik ma dia ga oro vatatabai diat, ma dia varvai ure diat iat,, ba dia ki na vaira ka ma dia vanavana ka ati ra pia.

¹⁴ Ma diat, dia tatata dari dia vaarike tana ba dia tikan upi kadia ta gunan.

¹⁵ Ma gala di ga nuknuk pa nam dia ga vana kan ia gala pa na dekdek upi diat a talil mulai upi ia.

¹⁶ Ma go dia mainge tikai i ko vurakit, nam marama ra bala na bakut; ma God pa i vavirvir upi da vatang ia ba kadia God; tago i tar vaninare tika na pia na pal ba kadiat.

¹⁷ Ta ra nurnur Abaraam, ba di ga valar ia, i ga tul tar Isak; maia, ma nina i ga vatur vake ra vamading ma ra gugu, i ga tul tar natuna, a kavakake. ke;

¹⁸ nina iat di ga biti ure: A vuna tarai Isak iat da vatang ia ba kaum vuna tarai;

¹⁹ ma i ga nuk ia, ba pa i dekdek tadav God upi na vatut pa ia, maia, ma kan bula ra minat; ma i varogop ba i vatur vake mule damana.

²⁰ Ta ra nurnur Isak i ga tata vadoane Iakob ma Esau, ure ra lavur magit nina ba diat a arikai boko.

21 Ta ra nurnur Iakob, ba i to na mat, i ga tata vadoane ra ura natu i Iosep; i ga lotu, ma i ga ruru ura ma kana buka.

22 Ta ra nurnur Iosep, ba i to na mat, i ga varvai ure ra vinavana kai ra umana natu i Israel; ma i vartuluai ure ra uruna.

23 Ta ra nurnur, ba di tar kava Moses, a ura tavuna dir ga ive a utul a gai, tago dir gire ba a bo na bul; ma pa dir burut ta ra vartuluai kai ra king.

24 Ta ra nurnur Moses, ba i ga barmana boko, i ga ole upi da vatang ia ba dir nana ma natu i Parao;

25 i ga pilak pa ra kinadik upi na kairane varurungane ma diat ra tarai kai God, ma koko na gugu vakuku ta ra varpam ure ta umana bung;

26 i ga nuk ia ba ra milmilikan ure Kristo ia ra ngatngat na magit, ma ra lavur tabarikik kai Aigipto pata; tago i ga nuk pa ra vapuak tana.

27 Ta ra nurnur i ga lop kan ra gunan Aigipto, ma pa i ga burut ta ra kankan kai ra king; tago i ga ongor da i tar gire nina ba pa di na ia.

28 Ta ra nurnur i ga pait ra lukara na bolo lake, ma ra pikire gap, kan nina i ga doko diat ra umana luaina bul na bili vakaina diat.

29 Ta ra nurnur dia ga bolo ta ra Ta Meme da ta ra pia tuna; ma ba ra umana te Aigipto dia valar ra vinavana damana dia kongo ko.

30 Ta ra nurnur i ga tarip ra liplip Ieriko, ba di tar tur kikil ia a lavurua na bung.

31 Ta ra nurnur ra igoro na vavina Raab pa i ga virua varurung ma diat dia ga varvarpam, tago i tar onge diat ra umana tena kilao ma i tar vango

diat.

³² Ma ava mulai ina biti? Na vavuan vurakit ba ina varvai ure Gideon, ma Barak, ma Samson, ma Iepta; ma David bula ma Samuel, ma diat ra umana propet;

³³ nina diat dia vamolo ta umana vuna gunan ta ra nurnur, dia ga pait ra takodo na mangamangana, dia vatur vake ra umana vamading, dia paum bat ra ngie i ra umana leon,

³⁴ dia pun ra dekdek i ra iap, dia laun kan ra ngangar na pakat na vinarubu, dia vadekdek mule diat ba dia tar bilua, dia dekdek ta ra vinarubu, dia korot diat ra lavur loko na tarai na vinarubu kai ra umana enana.

³⁵ Ta umana vavina dia vatur vake kadia umana minat tai ta tinut mulai kan ra minat; ma ta umana dia manga vakadik diat, ma dia ole ke ra varvalaun; tago dia mainge ra tinut mulai nina i manga boina;

³⁶ ta ra umana i tup diat ra varkulumai ma ra varvirit, maia, ma ra vivi bula ma ra kini ta ra pal na banubat;

³⁷ di ga tupar diat ma ra vat, di ga poko kutu varbaiane diat, di ga valam diat, di ga ubu doko diat ma ra pakat na vinarubu; dia vanavana vurvurbit ma ra pal a sip, ma ra pal a me; dia ga luveana kakit, dia ga kadik, di ga vakaina diat;

³⁸ (ma ra rakarakan a gunagunan pa i ga ko upi diat), ma dia vanavana vurvurbit ta ra umana bil ma ta ra umana lualuana, ma ta ra umana babang, ma ta ra umana tung ra pia.

³⁹ Ma go diat parika, dia tar rararang ure ra nurnur, ma pa dia vatur vake ra vamading,

⁴⁰ tago God i tar vaninare ta magit i manga

boina ure dat, upi da mal varurungane vakakit pa dat ma diat.

12

God, Tama i dat

¹ Tago da nunure ba ra ngala na kor na tena varveai dovot, dia tur vurkikilane dat, boina ba dat a vorodo vue ra lavur mamat na magit, ma ra varpam i taun bat dat, upi dat a vutvut ma ra patuan na nuknuk i dat ta nam ra nivut na varkaul i tur ta ra luaina mata i dat,

² ma dat a giragire Iesu, nina i lualua ta ra nurnur ma i pait ot pa ia bula, nina, ba ure ra gugu i tar tur ta ra luaina matana, i ga kairane ra kinadik ta ra bolo, ma pa i ga nuk pa ra vavirvir tana, ma i tar ki ta ra lime tuna ra kiki kai God.

³ Avat a nuk pa nina i ga tar ki vamadudur ta ra varpuapuai kai ra umana tena varpam ure mule, kan na bilua ma na nguangua ra bala i vavat.

⁴ Pa ava tar onge bat ia boko upi ra gapu i vavat na talingir ta kavava vinarubu ma ra varpam;

⁵ ma ava tar nuk vue ra vargat, nina i vateten avat da ra umana bul dari:

“Natugu, koko una piam ra varvapagumanene kai ra Luluai,

Ma koko na talangan ra balam ona i pit iu;

⁶ Tago nina ra Luluai i mari ia, i vapagumanena, Ma i kitakita diat ra umana natuna ba i onge diat.”

⁷ Ona ava ki vamadudur ta ra varvapagumanene, God i malmal avat da avat ra umana natuna; tago to ia ra bul ba tamana pa i vapagumanena?

⁸ Ma gala pa di vapagumanene avat, varogop dia papait ia ta diat parika, gala avat a umana nat na kete, ma vakir a umana natuna tuna.

⁹ Ma go bula, a umana tama i dat ra pia dia ga kitakita dat, ma da tar ru diat tana; ma pa na ngala laka kada tinorom tadav ra Tama i ra tulungea i dat, upi dat a laun?

¹⁰ Tago a dovotina diat nam dia tar kita dat a paupau bung uka da kadia mamainga; ma nina upi dat a boina tana, upi dat bula dat a vatur vake kana mangamangana gomgom.

¹¹ Pa da nuk pa ra varvapagumanene ba a magit na gugu go gori, a magit na nitabun uka; ma namur boko i vue ra vuai ra varvatakodo ta ra malmal pire diat dia tar vartovo tana.

A tinata varvakapa ma ra varvalai

¹² Io, avat a kodo ra lima i bilua, ma ra malma-likun na keke i pagurgur;

¹³ ma avat a vatakodo ra nga ure ra kau i vavat, upi koko na takari nina i kekebau, upi da valaun ia ka.

¹⁴ Avat a ongor upi avat a ki na malmal ma ra tarai par, ma upi ra varvagomgom, tago pa ta na gire ra Luluai ba pa i tur pirana nam ra magit;

¹⁵ ma avat a balaure, kan ta tikai na bura pit kan ra varmari kai God; ma kan ta tika na mapak na okor na gol rikai ma na vapurpuruan avat; ma na vadur pa ta mangoro;

¹⁶ ma kan ta tikai akamana a tena ungaunga, ba ta tutana vakuku da Esau, nina i ga ivure kana kini na nilua ure ta kopo no nian.

¹⁷ Ma ava tar nunure ba namur i ga mainge upi na kale ra nidoan ma di tar okole vue ke (ma pa

i gire tadav ra kini na nukpuku), ma a dovotina i manga tikan upi ia ma ra lur na matana.

¹⁸ Tago pa ava ga vana tadav ra luana di bili valar pa ia, ma i birao ma ra iap, ma pa ta bula tadav ra korong na gavul, ma ra bobotoi, ma ra ngala na vuvu,

¹⁹ ma ra nilai ra tavor, ma ra nilai ra umana tinata; nam, ba diat dia ga valongore, dia araring ure, ba koko na tata mulai pire diat;

²⁰ tago i dekdek upi diat a pidik tar ta ra vartuluai dari: Gala tika na leing na bili ra luana, gala da tupar ia ma ra vat;

²¹ ma tago i ga enana tuna nam ra ngala na ninana, Moses i ga biti: Iau burut ma iau dadadar na kaia;

²² ia kaka ava tar vut tadav ra luana Sion, ma tadav ra pia na pal kai ra launa God, a Ierusalem marama ra bala na bakut, ma tadav ra kor na angelo pa di luk valar pa diat,

²³ ma tadav ra kivung ma ra ekelesia kai ra umana luaina, di tar tumu diat arama ra bala na bakut, ma tadav God bula, a tena varkurai kai ra tarai par, ma tadav ra tulungea i diat ra umana tena takodo, nina di tar mal vakakit diat,

²⁴ ma tadav Iesu ra tena malmal ai ta kalamana kunubu, ma ra gap di pikire, nina i manga boina kana tinata ta dir ma ra gapu i Abel.

²⁵ Avat a balaure avat, upi koko avat a ole vue nam i tatata. Tago diat, dia ga ole nina i ga vaale diat ra pia, pa dia ga laun, ma dat bula pa dat a laun, ona da lingan kan nina i varvaalai marama ra bala na bakut;

²⁶ nina i ga vamalmaliara ra rakarakan a gu-

nagunan ma ra nilaina ta nam ra e; ma go i tar vatading tar ia, i biti: “Ta tika na pakana mulai ina vamalmaliara ra rakarakan a gunagunan, ma vakir ra rakarakan a gunagunan ika, a bala na bakut bula.”

²⁷ Ma go ra tinata: “Ta tika na pakana mulai,” a kukuraina dari, ba da tak vue ra lavur magit i vamalmaliara, da ra lavur magit di pait ia ka, upi na tur padikat ra lavur magit ba da mama vamalmaliara.

²⁸ Ma tago da tar vatur vake ra varkurai di mama vamalmaliara, dat a pite varpa, upi dat a torom tadav God ma ra variru ma ra ururian da na boina pirana;

²⁹ tago kada God ia ra ngangap na iap.

13

A nga nina ba dat a vagugu God me

¹ Boina ba na tur vatikai ra varmari na barturana.

² Koko avat a valubane ra varmari tadav diat ra lavur vaira; tago ta umana dia ga tabar ra umana angelo ma pa dia ga nunure.

³ Avat a nuk pa diat dia ki ra pal na banubat, da di vi avat bula; avat a nuk pa diat bula di vakavakaina diat, tago avat bula ava ki boko ta ra paka i vavat.

⁴ Boina ba avat par, avat a ru ra kini na bartaulai, ma koko ra dur na mangamangana tana; tago diat ra umana tena ruk varbat ma ra umana tena nipo God na kure diat.

⁵ Koko avat a manga mari mani; boina avat a ngo ko ta nam ra magit ava tar vatur vake; tago

ia iat i ga biti: “Pa ina nur vue u, ma pa ina vana kan u.”

⁶ Upi dat a rurung ma ra tinata dari:

“Ra Luluai kaugu tena maramaravut, ma pa ina burut;

Ma ava mulai ra magit ba ra tarai diat a pait ia tagu?”

⁷ Avat a nuk pa diat, dia lue avat, dia ga ve avat ra tinata kai God; avat a kap lap kadia nurnur, ma avat a nuk pa ra mutuai kadia kini ra pia.

⁸ Iesu Kristo i varogop vatikai, i damana ta ra bung i tar par ma ta ra bung gori, maia, ma pa i enana ta ra lavur bungbung namur ba pa i mutu.

⁹ Koko da alal vurvurbingitane avat ta ra lavur enana vartovo; tago i topa ia ba da vapidikat ra bala i vavat ma ra varmari; ma koko ma ra nian, tago pa i mal pa diat dia varvakai tana.

¹⁰ Kada ta tika na uguugu na vartabar, ma pa i takodo upi diat, dia papalum ta ra pal tabu, diat a ian tana.

¹¹ A tena tinabar lualua i kap ra gapu i ra vavaguai ta ra pakana pal i tabu kakit upi ra varporong ure ra varpian, ma ra paka i diat di tun vue ta ra pakana gunan irai.

¹² Ma Iesu bula, upi na vagomgom diat ra tarai ma ra gapuna iat, i ga kairane ra kinadik ta, ra pakana gunan irai.

¹³ Io, i boina ba dat a vanavana tadav ia ta ra pakana gunan irai, upi da kapkap varurungane ra milmilikuan me.

¹⁴ Vakir kada ta pia na pal ati upi dat a ki vatikai tana, da tikan upi tikai nina na mur boko.

¹⁵ Boina ba dat a tul vaticene tar ra tinabar na pite varpa tadav God tana, ia ra vuai ra bul na ngie i dat, nina dia vatang ra iangina.

¹⁶ Ma koko avat a valubane upi avat a pait ra boina ma ra varvartabar; tago God i mainge tuna ra tinabar dari.

¹⁷ Avat a ongaongo ta diat dia lue avat, ma avat a torom bulbulu; tago dia makmakile ure ra tulungea i vavat, da diat da tir boko diat i tana; upi diat a pait go ma ra gugu, ma koko ma ra niligur; tago nam pa na boina ure avat.

¹⁸ Avat a araring ure avet; tago ave nunure tuna, ba i boina ra varkurai ta ra bala i vevet, ma ave mainge upi na takodo kaveve mangamangana ta ra lavur magit parika.

¹⁹ Ma iau manga vargat avat, upi avat a pait go ra magit, upi ina vana lulut mulai tadav avat.

A niaring

²⁰ Ma ra God na malmal, nina i ga kap vaarike mule kan ra minat kada Luluai Iesu, ra ngala na tena balabalaure sip ma ra gap ure ra kunubu ba pa na mutu,

²¹ na mal ot pa avat ta ra lavur bo na mangamangana parika, upi avat a pait kana mamainga, ma na papalum ta ra bala i vavat upi na vana rikai ra mangamangana i boina ta ra matana ure Iesu Kristo; a variru tadav ia ba pa na mutu. Amen.

A mutuaina tinata

²² Ma iau lul vovo pa avat, ba avat a kapupi go ra tinata na vargat; tago iau ga tumu ra buk tadav avat ma ra paupau tinata.

²³ Avat a nunure ba di tar pala vue ra tura i dat Timoteo ma ona na pot lulut ati, amir par, amir a gire avat.

²⁴ Avat a vatatabe diat par dia lue avat ma diat par ra umana tena gomgom. Diat a tarai Italia dia vatatabe avat.

²⁵ A varmari tadav avat par. Amen.

**A BUK TABU A MAULANA KUNUBU ma A
KALAMANA KUNUBU**
**The Holy Bible in the Kuanua language of Papua New
Guinea**
Buk Baibel long tokples Kuanua long Niugini

Copyright © 1882-1983 Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kuanua or Tinata Tuna or Tolai (Kauana)

Translation by: Bible Society of Papua New Guinea

1882 Mark 1883 +Matthew 1885 +Gospels (with revised Mt. Mk) BFBS NSW
Aux, Sydney 1891 +New Testament 1901 +New Testament (revised) BFBS,
London Translated by James Chalmers and W.G. Lawes (LMS)
1935 +New Testament [Repr +1942-1951] BFBS, London Translated by R.
Lister Turner and J.B. Clark (LMS)

1959 +New Testament 1962 +Genesis 1964 +Psalms BFBS, London and
Sydney 1971 1 Peter J. Palmer, Auckland 1973 +Bible (Repr 1974-+1991 BS
in Papua New Guinea, [Port Moresby-Lae] Revised and translated by Percy
Chatterton (LMS), assisted by Taunao Agaru, Reatau Mea, Morea Igo, Egi
Raka, Puka Oala, Mavara Hekure, and Dago Morea

This translation is made available to you under the terms of the Creative
Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it
in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are
licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses,
please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files
dated 31 Aug 2023

bbc5a26d-4db3-53f1-9593-2319b90317db